

Білет 11. Пытанне 1. Рэвалюцыя 1905–1907 гг. і Лютаўская рэвалюцыя 1917 г. у Беларусі: асноўныя падзеі, беларускі нацыянальны рух.

1. Рэвалюцыя 1905-1907 гг.

Прычынамі рэвалюцыі 1905-1907 гг. паслужыў цэлы шэраг пытанняў і супярэчнасцей, якія наспелі у расійскім грамадстве да пачатку XX ст. Па-першае, рэформы П. Д. Кісялёва і сялянская рэформа 1861 г. так і не змаглі вырашыць аграрнае пытанне. Сяляне па-ранейшаму заставаліся незадаволеныя сваім становішчам, недастатковай колькасцю зямлі, а таксама існаваннем памешчыцкага землеўладання. Па-другое, феадальным перажыткам заставалася і абсалютная манархія (самадзяржаўе) і адсутнасць якіх-небудзь дэмакратычных правоў у грамадстве. Па-трэцяе, актуальным заставалася і нацыянальнае пытанне - пытанне аб самавызначэнні народаў.

Рэвалюцыя 1905-1907 гг. насіла буржуазна-дэмакратычны характар. Напярэдадні рэвалюцыі склалася некалькі палітычных лагераў, якія пераследвалі розныя мэты і задачы. Буржуазна-ліберальны лагер, прадстаўлены партыяй кадэтаў, выступаў за ўсталяванне канстытуцыйнай манархіі з парламентам. У Беларусі іх дзейнасці шырокай падтрымкі не атрымала.

Рэвалюцыйна-дэмакратычны лагер выступаў за сацыялістычныя пераўтварэнні. Бальшавікі (РСДРП) выступалі за ўсталяванне дыктатуры пралетарыяту. Партыя эсэраў выступала за сацыялістычныя рэформы, у т. л. сацыялізацыю зямлі (роўнае яе размеркаванне). Партыю эсэраў падтрымлівала значная частка насельніцтва Беларусі. Адзіная ў Беларусі нацыянальна-дэмакратычная партыя Беларуская сацыялістычная грамада (БСГ) выступала за звяржэнне самадзяржаўя і аўтаномію (шырокае самакіраванне) для Беларусі.

Рэвалюцыя 1905 г. пачнецца з падзей «Крывавай нядзелі» 9 студзеня 1905 г., калі ў Санкт-Пецярбургу войскі расстраляюць мірнае шэсце, якое ідзе з прашэннем да цара. Увесну-летам 1905 г. па ўсёй краіне пракаціліся забастоўкі як сялян, так і рабочых. Хваляванні ахапілі Мінск і Віцебск. У кастрычніку 1905 г. працоўныя Беларусі прынялі ўдзел ва Ўсерасійскай палітычнай стачцы (калектыўны прыпынак работы працоўнымі).

У кастрычніку 1905 г. цар Мікалай II, на фоне бесперапынных хваляванняў, быў змушаны пайсці на саступкі і выдаў Маніфест 17 кастрычніка 1905 г., які дзейнічаў і на тэрыторыі Беларусі. Згодна з Маніфестам у Расійскай імперыі ў якасці заканадаўчага органа ўлады абвешчалася Дзяржаўная Дума. Абвешчаліся дэмакратычныя свабоды: словы, друку, сходаў, веравызнанні, недатыкальнасць асобы. Выданне Маніфеста азмрочылася падзеямі 18 кастрычніка 1905 г. у Мінску, калі быў расстраляны шматлюдны мірны мітынг. У гісторыі гэта падзея атрымала назву "Курлоўскі растрэл" па імені губернатара Мінска П. Курлова.

У лютым-сакавіку 1906 г. адбыліся выбары ў I Дзяржаўную Думу. Большасць месцаў атрымала партыя кадэтаў. Большасць дэлегатаў заходніх губерняў (у т. л. беларускіх) падтрымлівалі праграму эсэраў па сацыялізацыі зямлі - перадачу яе ў агульнанацыянальную ўласнасць з наступным размеркаваннем. У I Дзяржаўнай Думе дэпутаты ад нацыянальных ускраін утварылі т. н. групу "аўтанамістаў", куды ўвайшлі амаль палова дэлегатаў ад беларускіх губерняў. Гэтыя дэпутаты стаялі за аўтаномію беларускіх земляў. Сярод дэпутатаў-аўтанамістаў асабліва вылучаўся Раман Скірмунт – пінскі землеўладальнік, актыўны ўдзельнік беларускага нацыянальнага руху.

У чэрвені 1906 г. I Дума будзе распушчана. Будуць праведзены выбары ва II Дзяржаўную Думу, дзе большасць месцаў зоймуць прыхільнікі манархіі. Пры гэтым ад беларускіх земляў туды ўваходзілі і польска-беларускія аўтанамісты, аднак іх колькасць была нязначнай. Ва ўмовах стомленасці і расчаравання шырокіх народных мас у выніках барацьбы - Мікалай II 3 чэрвеня 1907 г. распусціць II Дзяржаўную Думу. Дадзеная падзея атрымае назву трэцячэрвенскі дзяржаўны пераварот і будзе служыць заканчэннем Першай Расійскай рэвалюцыі 1905–1907 гг.

Заваёвай і вынікам рэвалюцыі стала паслабленне самадзяржаўя і яго паступовае пераўтварэнне ў абмежаваную канстытуцыйную манархію, зараджэнне расійскага парламентарызму, увядзенне ўпершыню ў гісторыі Расіі дэмакратычных правоў і свабод. Аднак аграрнае і нацыянальнае пытанне так і не былі вырашаны.

2. Лютаўская рэвалюцыя

У 1914 г. успыхне Першая Сусветная вайна, якая акажацца для Расійскай імперыі не зусім удалай. Да пачатку 1917 г. паразы на фронце, праблемы з правіянтам і правізіяй, няздольнасць урада вырашаць узніклыя праблемы, а таксама агульная незадаволенасць, якая склалася з сітуацыяй у тыле і на фронце - прывядзе да Лютаўскай рэвалюцыі. У канцы лютага 1917 г. у Петраградзе пачнуцца выступы працоўных, да якіх вельмі хутка далучацца салдаты. 2 сакавіка 1917 г. Мікалай II падпіша адрачэнне ад трона. Самадзяржаўе будзе звергнута. Улада перойдзе ў рукі Часовага ўрада. Планавалася, што Часовы ўрад праіснуе да склікання Устаноўчага сходу, які і павінен быў вырашыць лёс Расіі.

У Менску паведамленне аб звяржэнні царскага ўрада было атрымана 1 сакавіка 1917 г. 2 сакавіка працоўныя дружны вызвалілі палітычных зняволеных. Былі арыштаваны камандуючы фронтам, начальнік штаба, камендант горада. Створаная міліцыя ўзяла пад ахову вакзалы, пошту, тэлеграф. 4 сакавіка былі сфарміраваны Мінскі Савет рабочых дэпутатаў і яго часовы выканкам. 6 сакавіка вырашана было стварыць Радз працоўных і салдацкіх дэпутатаў. У якасці прадстаўнічага органа Часовага ўрада ў Мінску

будзе сфарміраваны Часовы камітэт парадку і бяспекі, які будзе выступаць як гарадскі орган улады.

У гарадах і мястэчках Расіі і Беларусі ствараліся органы рэвалюцыйна-дэмакратычнай улады - Саветы рабочых і салдацкіх дэпутатаў. У краіне ўзнікнулі двоеўладдзе. З аднаго боку - рэвалюцыйна-дэмакратычная ўлада ў выглядзе Саветаў, з другога - буржуазная ўлада ў выглядзе Часовага ўрада і іх органаў улады на месцах.

Пасля Лютаўскай рэвалюцыі аднавіла дзейнасць Беларуская Сацыялістычная Грамада (БСГ). У сакавіку 1917 г. у Менск адбыўся з'езд прадстаўнікоў беларускіх нацыянальных арганізацый. З'езд выказаўся за дзяржаўна-тэрытарыяльную аўтаномію Беларусі ў складзе Расійскай дэмакратычнай рэспублікі. Вышэйшым органам улады павінна была стаць Вялікая беларуская рада. З'езд абвясціў сябе вышэйшым краёвым органам улады. Аднак часовы ўрад з'езд і яго рашэнні не прызнаў.

Лютаўская рэвалюцыя не толькі прывяла да звяржэння самадзяржаўя, але і адкрыла перспектыву да стварэння парламенцкай дэмакратыі ў Расіі. Рэвалюцыя таксама актывізавала нацыянальны рух, які выступаў за аўтаномію беларускіх земляў. Пры гэтым становішча ўскладнялася тым, што на тэрыторыі Беларусі ўсё яшчэ працягваліся баявыя дзеянні, а частка беларускіх земляў была акупаваная нямецкімі войскамі.